

DE VORST ALS SPIEGEL

S.W. Kapenga, *De vorst als spiegel: Een theorie van de monarchie voor de 21ste eeuw*. Soesterberg, Aspekt, 2014, 114 p., €14.95 ISBN 9789461534323

Een boek dat een pleidooi afsteekt voor de erfelijke monarchie is niet alleen lovenswaardig gedurfd voor auteur en uitgever. Het is bovenal voor de lezer een welgekomen afwisseling in een intellectueel klimaat dat zijn banieren van vrijheid en verdraagzaamheid meer en meer tot hun tegenpolen laat verworden.

Siard Willem Kapenga presenteert een pleidooi dat het gulden midden houdt tussen een hoogdravend en doorwrocht academisch werk en het soort pamfletterige ideologische bijdragen die het publiek debat doorgaans overbevolken. Voor wie het boek van een van die perspectieven benadert, kan het enigszins teleurstellen. Wat alvast dat eerste perspectief betreft, wekt de ondertitel ('Een theorie van de monarchie voor de 21ste eeuw') hogere verwachtingen dan het boekje kan inlossen. In wezen vormt het boek een reeks aaneengeschakelde, rijkelijk geïllustreerde en gerefereerde bedenkingen over de voordelen van de monarchie, zelfs in de 21ste eeuw.

Na een ietwat warrig voorwoord van Robert Lemm en een algemene inleiding van de auteur bestaat de kern van het boek uit drie hoofdstukken die overeenkomen met de drie argumenten voor – of welwillende bedenkingen over – de monarchie.

De inhoud

Het eerste hoofdstuk presenteert het stabiliteitsargument. De stabiliteit die een vorst biedt in termen van continuïteit en bijgevolg opgebouwde ervaring zou perfect in lijn liggen met de fundamentele rol van de staat zelf, namelijk het bieden van stabiele garanties voor het menselijk samenleven. In het bijzonder de erfelijkheid van het koningschap, bovenop de doorgaans langdurige regeerperiode van de individuele vorst, krijgt hier terecht veel aandacht, inclusief een originele verdediging tegen de klassieke tegenwerping van discriminatie. Dat erfelijkheid niet de beste garanties biedt op bestuurlijke kwaliteit krijgt dan weer als interessante tegenbedenkingen dat daarmee net de opvoeding, i.e. opleiding, van de toekomstige vorst de nodige aandacht kan krijgen.

Het tweede hoofdstuk presenteert het familie-argument. Net omdat de monarchie een wezenlijk familiaal kader heeft, biedt het ook de nodige herkenbaarheid voor de bevolking, aangezien de familie de meest primaire sociale eenheid is. In plaats van iemand die ‘uit het niets’ door een verkiezing aan de macht komt, en aan de macht is als individu, biedt een vorst daar een herkenbaarheid en vertrouwdheid die opnieuw de centrale functie van stabiliteit ten goede komt.

Het derde hoofdstuk is zonder meer het meest interessante, en legt de nadruk op de wezenlijke vreemdheid of andersheid van de vorst. Dat uit zich bijvoorbeeld in het historische fenomeen van de vorst die letterlijk uit een ander land komt, inclusief wettelijke vereisten dat er nooit vermenging mocht ontstaan met de lokale adel. Dat komt de interne stabiliteit ten goede door naijver tussen de adellijke families ter vermijden, maar het wijst ook op iets dieper. Diegene met autoriteit is een ‘andere’ dan diegene over wie die autoriteit wordt uitgeoefend, en dat zich dat dan ook best vertaalt in een ‘andersheid’ qua geografische herkomst is een interessante opmerking. Hier bevindt zich ook de meest uitgebreide filosofische ontwikkeling, meer bepaald in verband met de andere/Andere bij Levinas. Dat Levinas daar een poging doet om transcendentie te (her)ontdekken in het antimetafysisch klimaat van zijn tijd kan inderdaad een interessante brug vormen met het wezen van bestuurlijke autoriteit die een vorst ‘incarneert’.

Kritische bespreking

Een eerste gemis in het boek is enige substantiële referentie naar religie. Zeker in de geschiedenis van de Europese vorstenhuizen is dat moeilijk weg te denken, en is het vreemd dat de auteur dat toch doet. Dat religie er in de 21ste eeuw niet bijster goed voor staat kan een argument zijn om een pleidooi voor monarchie niet onnodig te bezwaren met een ander onpopulair thema, maar de onpopulariteit van beide zou wel eens diep gelinkt kunnen zijn. Men kan de drie hoofdstukken perfect toepassen op God – de bron van metafysische stabiliteit, God de Vader als hoofd van de menselijke familie, inclusief Maria (koningin van hemel en aarde ...) als moeder, en God als de radicaal andere, transcendente bron van autoriteit. Net als God (de Zoon) is een koning trouwens ‘genitum, non factum’ – geboren, niet gemaakt.

Het argument vanuit het stabiliteitsprincipe werpt ook heel wat vragen op. Zelfs vanuit het kader van een staat rijst de vraag hoe men kan vermijden dat een alleenheerschappij tot de willekeur van die ene persoon vervalt. Men kan dat risico op allerlei manieren gaan indijken, maar dan lijkt het moeilijk op den duur de grens te trekken met de louter ceremoniële of raadgevende functie waartoe de meeste monarchieën nu verworden zijn. Het vorstelijk absolutisme was een historische realiteit, en het ware interessant geweest nog een stap verder terug te kijken om te

zien of dat absolutisme niet het gevolg was van een secularisering van de monarchie na Westfalen in 1648, met de invoering van territoriale soevereiniteit. De auteur vermeldt kort (27) dat de staat het geweldsmonopolie pas met vallen en opstaan heeft weten te veroveren, maar aangezien volgens heel wat auteurs dat geweldsmonopolie net essentieel is voor de staat, roept dat de vraag op of de term 'staat' geen anachronisme is voor vroegere institutionele structuren.

Buiten een statelijk kader zou een anarcho-monarchist als Hans-Hermann Hoppe (die kort ter sprake komt in hoofdstuk twee) trouwens beargumenteren dat een staat misschien wel beweert van stabiliteit te genereren, maar dat allesbehalve doet. Dat staten door de eeuwen heen roergangers zijn geweest van grootschalige en catastrofale oorlogen, en diepgaande sociale omwentelingen ten koste van traditionele samenlevingsvormen, had enige aandacht mogen krijgen. Of dat allemaal nodig was om de struikrover met hobbesiaanse middelen onder de knoet te houden is niet vanzelfsprekend. De verknoping van vorstelijk absolutisme met het inherent absolutisme van de moderne staat kan trouwens opnieuw een verklaring zijn voor de neergang van dat eerste.

Wat de herkenbaarheid van de vorst als familielid betreft rijst ook de vraag hoe sterk dat argument is, precies in de (westerse) 21ste eeuw waar het 'normale' gezin zeker de (statistische) norm niet meer is. Het aantal mensen dat alleen woont, of het aantal 'nieuw samengestelde gezinnen' of 'alternatieve gezinsvormen' doet ernstige vragen rijzen over de herkenbaarheid van de vorst als familielid. De verabsolutering van de individuele autonomie is ook hier weer mogelijk een gemeenschappelijke factor voor zowel de neergang van de monarchie, als van het traditionele gezin. De interessante uitweiding naar Filmer, die de monarchie expliciet op het vaderschap ent, wordt dan weer erg snel opzijgeschoven. Net daar had een inkanteling van het koningschap in een privaatrechtelijk kader misschien een interessant tegengewicht kunnen bieden voor het Westfaalse kader.

Zoals gezegd is het derde hoofdstuk zonder meer interessant, al is de keuze van de auteur om uit Levinas de 'dood mij niet' gedachte te centraliseren enigszins vreemd in het kader van een boek over de monarchie. Natuurlijk mag men (in beginsel) een vorst niet doden, maar dat is bezwaarlijk het wezenlijke van de monarchie. Wat wezenlijk is, is wat een thematisering van transcendentie in deze had kunnen betekenen: de onvoorwaardelijkheid en autoriteit van waaruit het 'dood mij niet' komt, en die uiteindelijk bij God uitkomt. De almacht van God is dan zowel de fundamentele rem op een dreigend vorstelijk absolutisme (contra Westfalen), als de fundamentele legitimiteit van de vorst als de andere die de macht bezit.

Zo'n expliciet theïstische fundering kan dan al lijken op het verdedigen van iets 'obscurius per obscurior' (iets duisters door iets duisterder), het lost wel de paradox op van de heteronomie van de macht. De almachtige God is immers in de eerste plaats schepper en daarmee de in staat stellende voorwaarde van ons bestaan – en daardoor met St.-Augustinus 'intiemer bij ons dan wij bij onszelf'. Zeker de

zelfopoffering van (de geïncarneerde) God die de centrale pijler in het christendom is, vermijdt die centrale tegenstelling tussen macht en autonomie.

Daar bieden zich trouwens ook perspectieven aan voor een christelijk anarchisme, want de almacht van God onttrekt iedere vorm van ultieme macht aan louter mensen. Dat de auteur die mogelijkheid terzijde schuift met als opmerking dat ‘het streven naar macht allicht meer verband houdt met de diepten van de menselijke psychè, veeleer dan met de noodwendigheden van het menselijke samenleven’ (p.86) is dan ook bevreemdend. De noodwendigheden van het menselijk samenleven, *in casu* stabiliteit, was net het uitgangspunt van hoofdstuk één. In de mate dat hiermee ook de antropologische basisaannames van de auteur zich vertonen, baart dat nog veel meer zorgen. Machtstreven mag dan al elementair zijn bij de modernen zoals Hobbes en Nietzsche, ze is dat niet bij de klassieke auteurs zoals Aristoteles en St.-Thomas. Met zo’n ‘moderne’ antropologie ondergraaft men echter meteen de kansen op een legitieme monarchie, en lijkt inderdaad enkel de democratie een uitweg om tot een ordentelijke heerschappij van de meerderheid te komen, waarmee het ideaal van de autonomie minstens veel dichterbij wordt benaderd dan bij een alleenheerschappij.

Tot slot, de uitgave had beter gekund. De cover is een korrelige en grauwe detailopname van de plafondschildering boven het orgel in de kapel van Versailles waarop iemand de banier vasthoudt met als opschrift ‘Domine salvum fac regem’. Dat is het begin van een gebed dat traditioneel op het einde van de mis werd gebeden. Maar net de link tussen monarchie en religie is, zoals reeds gezegd, opmerkelijk afwezig in het boek. Er staan ook nog verschillende taalfouten in het boek, tot op de achterflap toe, die de voor de rest zeer vlotte en leesbare schrijfstijl ontsieren. Natuurlijk, *errare humanum est*, zeker voor een boek dat de fundamentele menselijkheid van de monarchie onderstreept.

Besluit

Met exact honderd bladzijden aan eigenlijke tekst is dit boek zeker een verfrissende aanrader voor wie de politiek-filosofische vanzelfsprekendheden van het hedendaagse Westen wil dooreenschudden. Dat de voornaamste kritiek ligt bij wat het boek allemaal niét behandelt is dan ook te verwachten, en mildert die kritiek dan ook. Dat een boek aanzet tot verdere vragen en diepere bedenkingen – in plaats van tot een gelaten instemming, of een eenzijdige verwerping – is misschien wel het beste waar een auteur op kan hopen.

Michaël BAUWENS (Leuven)